Lennart Meri soome-ugri rahvaste filmientsüklopeedia: uus ja täiendatud seitse dokumentaalfilmi 1970–2011
Seven documentaries 1970–2011. Encyclopaedia cinematographica gentium Fenno-Ugricarum: editio nova et aucta
Eesti Rahvusringhääling. Tallinn 2014. 3 DVD + 44 l.

A finnugor népek és nyelvek széles körben való megismertetése mindig is fontos feladata volt a finnugrisztikának. Sajnálatos módon lexikonok és ismeretterjesztő kiadványok kis számban jelennek meg, és a nagyközönség számára nehezen beszerezhetőek. Remélhetőleg ez a filmanyag, az észt Lennart Meri dokumentumfilmjeiből összeállított, a finnugor népeket bemutató filmenciklopédia segítségünkre lehet abban, hogy nyelvrokonaink kultúrájáról minél többen szerezhessenek információt

Lennart Meri (1929–2006) észt író, rendező, aki 1992 és 2001 között Észtország köztársasági elnöke is volt. Filmfelvételei a finnugor népeket érintő kutatóútjai során készültek. Néprajzi és kultúrantropológiai dokumentumfilmjeiben anyanyelvi beszélőket szólaltat meg karjalai, mari, hanti, komi és nyenyec nyelveken, valamint hallhatjuk az utolsó kamasszul anyanyelvű beszélő történeteit. A három DVD összesen hét dokumentumfilmet tartalmaz, ezek 1970 és 2011 között készültek.

Meri gyűjteménye először 2009-ben jelent meg, születésének 80. évfordulójára két DVD-kiadvány formájában, a „100 éves az észt film" program keretében.

Az új kiadás nemcsak impozáns, hanem kiegészült egy harmadik DVD-vel, illetve egy kis észt és angol nyelvű füzettel Rein Mara, Enn Säde, Tõnu Seilenthal és Jaan Kaplinski írásaival.

Az első DVD filmjei: *Veelinnurahvas* [Vízimadarak népe] (1970, 55 perc), *Linnutee tuuled* [A tejút fiai] (1977, 55 perc), *Šamaan* [A sámán] (1997, 22 perc). A második lemez anyaga: *Kaleva hääled* [Kaleva hangjai] (1985, 42 perc), *Toorumi pojad* [Tórum fiai] (1989, 61 perc). A harmadik DVD-n a *Liivlaste lood* [A lívek meséi] (1990, 31 perc) és a *Tantsud Linnuteele* [Táncok a tejútnak] (2011, 61 perc) filmek mellett egy képgaléria is helyet kapott *Lennart Meri filmirännakute pildialbum* [Képek Lennart Meri filmes vándorútjairól] címmel.

A *Vízimadarak népe* az uráli népek történelmét, nyelvi és kulturális kapcsolatait mutatja be, térképen bemutatva a vándorlást. A felvételek helyszíne a Nyenyec Autonóm körzet, Hanti- és Manysiföld, Komiföld, Mariföld, Karjala, Észtország, valamint Üzbegisztán.

E film folytatása *(A tejút fiai)* észt és magyar tévések együttműködésével készült. Témája a finn, észt, szetu, vót, vepsze, számi, mordvin, manysi, magyar és nganaszan tradíciók bemutatása. Megjelenésekor tiltólistán szerepelt a Szovjetunióban.

A sámán felvételei 1977. július 16-án készültek a Tajmír-félszigeten, egy nganaszan sámánszertartásról.

A Kaleva hangjai háromfelvonásos esszéfilm a finnugor népek hagyományairól, régmúltjáról. Első részében a karjalai sziklarajzokat láthatjuk, a Kalevala sorait hallhatjuk, s betekintést nyerhetünk a hanti medveünnepbe. A második részben Lennart Meritől hallhatunk történeteket, amikor Elias Lönnrot az észteknél járt. Az utolsó részben Veljo Tormis *A vas elátkozása* című kórusművét hallgathatjuk meg. Ez a vasolvasztás gyakorlatáról, a kovácsmesterség ősi rituáléiról szól. A felvételek 1985-ben készültek Karjalában, Hanti-Manysiföldön és Észtországban.

A *Tórum fiai* Nyugat-Szibériai felvételeket tartalmaz. Ez a dokumentumfilm 1985 szeptemberében és 1988 augusztusában készült. Meri eredetileg hat órásra tervezte, egy hanti medveünnep teljes szertartását mutatta volna be elejétől a végéig. Ebből végül egy hatvan perces felvétel készült el, ami így így is egyedülálló (ezt digitális utómunkák során sikerült feljavítani).

A hatodik dokumentumfilm, *A lívek meséi* még nem szerepelt a 2009-es kiadványban. Ezt Meri kezdte forgatni, és Enn Säde fejezte be. Az utolsó anyag *(Táncok a tejútnak)* Jaak Lõhmus dokumentumfilmje Meriről.

A digitális fotóalbumot Peeter Laurits állította össze, közel négyezer képből válogatott ki 200 darabot. Ebben a filmkészítések és a gyűjtőutak során készült pillanatképek tekinthetőek meg, megörökítve a terepkörülményeket, a filmezés nehézségeit, viszontagságait.

A DVD nagy előnye, hogy az eredetileg észt nyelvű filmeket finn, magyar, angol, német, francia, orosz nyelvre is szinkronizálták, ill. feliratozták, s ezek akár filmnézés közben is váltogathatóak. Sőt, *A lívek meséi* című dokumentumfilmhez lív felirat is választható, lívül Julgī Stalte énekes és népzenész szinkronizálta. Magyarul Sinkovits Imre és Erlauer Balázs hangján szólal meg a film.

Ez a filmenciklopédia hiánypótló mű, filmekből összefűzött öt és fél órás kaleidoszkóp. Különösen fontos, hogy nemcsak papíralapon érhető el ez a csodálatos világ, hanem a mai, fiatal közönséget is megérinti. Habár az 1970-es, 1980-as évek életviszonyait mutatja be, ma is igencsak aktuális, hiszen rokon nyelveink életkörülményei nem javulnak, helyzetük egyre rosszabb.

TÓTH ANIKÓ NIKOLETT